Аероград

Олександр Довженко

ХАЙ ЖИВЕ МІСТО!

Небо, хмари, літак.

То піднімаючись над хмарами, то пронизуючи їх, мов стріла, летить він на схід. Невимовної краси картини розкриваються перед льотчиками. Радянська земля пропливає перед ними без кінця й краю — Волга, Уральські гори, зелена сибірська рівнина. Байкал.

Прощай, мама, вот тебе моя рука. Улетаю я на Тихий океан...

Разом з гармонійним гулом мотора чується пісня льотчиків.

Співає пілот Володимир Глушак і бортмеханік Добронравов.

В океане корабли мои плывут,

За кормой гремит могучая волна,

Там друзья мои, товарищи живут, Небывалые возводят города.

ХАЙ ЖИВЕ МІСТО АЕРОГРАД, ЩО ЙОГО НАМ, БІЛЬШОВИКАМ, НАЛЕЖИТЬ ЗБУДУВАТИ НА БЕРЕЗІ ВЕЛИКОГО ОКЕАНУ!

На високому березі Великого океану, там, де кінчається наш материк, що зветься в підручниках географії Старим Світом, у дрімучій тайзі, на галявині, вирубаній на вершині сопки, грає великий симфонічний, оркестр. Це наш оркестр. Невідомо точно, чому він тут, але відчувається, що настав час заграти йому саме тут, на далекій нашій окраїні.

ПОМІЖ БЕРІНГОВИМ МОРЕМ, ДЕ ГУЛЯЮТЬ ВЕЛИЧЕЗНІ ГОРИ ЛЬОДУ ТА КИТИ, І ГИРЛОМ РІКИ АМУРУ.

Ріка Амур улітку і взимку, коли вона схожа не на ріку, а на безбережну снігову пустелю. Довгі ряди літаків на снігу.

ЧЕРЕЗ АМУРСЬКИЙ КОРДОН НЕСУТЬ ЧУЖІ ЛЮДИ ДИНАМІТ — ШЕСТЕРО РОСІЯН, ДВОЄ НЕРОСІЯН.

Ідуть вони звіриними стежками, то з'являючись з темних нетрів тайги, то зникаючи в зеленій пучині. Помітили ми їх чи ні? Помітили.

УВАГА! ЗАРАЗ ІХ УБ'ЄМО!

Ось показалися вони на галявині і знову ховаються в нетрях.

БІЛЯ БЕРЕГІВ ЯПОНСЬКОГО МОРЯ.

Проносяться по морю наші торпедні катери, залишаючи за собою довгі піняві сліди.

СКОРОЧУЄТЬСЯ СТАРИЙ СВІТ І ЗВУЖУЄТЬСЯ ВЕЛИКИЙ ОКЕАН.

Над далекосхідними хвилястими просторами, хмарами і над туманами летить з Москви літак. Як далеко все, як далеко!

Чути пісню пілотів:

Самолеты над туманами плывут,

На броне у них советская звезда,

Там друзья мои, товарищи живут, Небывалые возводят города...

Летять по морю торпедні катери, залишаючи за собою величезні піняві сліди.

ТАЙФУН ІДЕ З ЯПОНІЇ.

В Японському морі бушує тайфун. Шумить на сотні кілометрів приморська тайга. З тріском падають на землю високі кедри. Старий ільм, розколовшись, упав на верхів'я лип і пробкових дубів.

З берданкою за плечима Степан Глушак, батько пілота, стріляє з маузера в порушників кордону.

Ще до революції, коли він разом з гольдом Дерсу Узала служив у знаменитого Арсеньєва провідником по нетрях Уссурійського краю, вже тоді тайгові китайці прозвали його Тигровою Смертю. Це першокласний старий мисливець і слідопит.

Ось стріляють у нього семеро чужинців. Стріляють похапцем, майже не цілячись, невпевнено і розгублено, ніби відчувши раптом, як нахабно насміялась з них доля, що звела їх в неосяжному океані лісу з цією людиною.

Коли Глушак убив наповал п'ятьох, двоє кинулись тікати.

Тікають день і ніч. І ще день і ніч.

Кидають непотрібну зброю, сумки й важкий одяг.

Повзуть на сопки, котяться в урвища, падають в струмки, перелізають через трухляві стовбури повалених дерев.

В'язнуть у болотах, задихаються від безсилої люті і страху.

Глушак іде по п'ятах.

Якось одного разу на привалі, сидячи біля вогнища, ми спитали Глушака:

— Чи багато ви за своє життя вбили ведмедів у тайзі?

— Багато.

— Тисячу вбили?

— Тисячу? Тисячу вбив,— відповів він тихо й подумав: "Тисяча, мабуть, набереться".

— А тигрів?

— Тигрів п'ятдесят шість. Це точно. П'ятдесят шість так, звичайним способом, і двадцять чотири живцем піймав для звіринців. Усього бувало в житті.

Ось який це стрілець і ловець.

З'явившись зовсім тихо серед хащів горішника, ли-монника й бояришника, він раптом зупиняється і увесь перетворюється в слух. Нічого не чути... Далі. Де ж вони?

Ось! Скотившись у яр, що заріс диким виноградом і актинідією, диверсанти прощаються один з одним і швидко розповзаються в різні боки.

З темної хащі знову з'являється всюдисущий Глу-шак. По кинутих речах і по інших — одному тільки йому відомих — прикметах він точно вже знає, що перед ним японці і що від поганого харчування в них зіпсовані шлунки, що один з них набагато вищий за другого і що несли вони динаміт для диверсій в шахтах Сучана.

ДАЛЕКО ВИДНО ЛЮДИНУ В ТАЙЗІ, ХТО ВМІЄ ЧИТАТИ ТАЙГУ.

Півстоліття несе Глушак службу в тайзі. Ось він доганяє одного з диверсантів. Під великим корчем давно поваленої тайфуном піхти, серед сушняку і заростей лимонника

та чортового дерева, диверсант зупинився. У нього вже не вистачає сил перелізти через покритий мохом стовбур поваленого дерева. Важко і голосно дихаючи, блідо-зелений від виснаження і бігу, весь в поту, він озирається. Глушак стоїть за п'ятнадцять кроків, тримаючи ствол маузера на зігнутій лівій руці.

Розчепіривши руки і увесь схилившись уперед, диверсант довго вдивляється в свого переслідувача. На губах у нього кривава піна: від п'ятиденного бігу лопнули судини в легенях, але він не помічає своєї крові.

З непередаваною незрозумілою посмішкою, хитаючись від виснаження, він питає Глушака по-російськи тихо і зловісно-жалібно:

— Я умираю?

— Так. Абсолютно точно.

— Дай мені...— йому важко говорити. Слова вилітають з його вуст з поривчастим хрипом.— Дай мені сказати перед смертю кілька слів.

— Даю,— тихо і спокійно відповідає Глушак.

— Ай! Ай!! Як ненавиджу я твій спокійний тон!.. Будь ти проклятий!!!

— Чого ж ти сердишся, дурнику? — Глушак ображений.

— І увесь твій край, і нація твоя, твій спокій... вся тайга — мільйони кубометрів! І риба, і краби, і трепанги, і вугілля... Ні?!

З гарячковою швидкістю вийняв він з кишені маленьку книжечку, де записані потрібні йому статистичні дані про Примор'я, і, тикаючи в неї тремтячим брудним пальцем, вперся в Глушака блискаючим ненавистю поглядом. І здається він в цих неосяжних тайгових нетрях крихітним загнаним звірком і одночасно сильним і злісним ворогом. Від усього його куцого єства, від поривчастого дихання, від кожного слова, вимовленого по-російськи з чужим акцентом, віє сліпою, темною пристрастю.

— Японець я і самурай,— він знову люто постукав пальцем у свою книжечку. Слова зриваються з його вуст, мов постріли з розпеченого ствола кулемета.— ...І нафти мільйони тонн, і мідь... і звір, і хліб... і всі міста від моря до Байкалу... Ні?!

— Не вийде ніколи.

— І влада, якій служиш ти!.. Я умираю? — Диверсант хихикнув тоненьким фальцетом і вищирився в жахливій посмішці. Заблищали міцні зуби. Далі він вимовив слова зовсім не такої вже простої людини, якою здавався напочатку:

— Сьогодні розлетілися в прах Сучанські шахти...— Диверсант показав на ручний годинник. — Сьогодні!.. Так... Мій динаміт... Мовчиш? Чого ти мовчиш?

— Що говорити? — відповів Глушак, пильно розглядаючи ворога.— Статистика твоя, признатись, вірна і в цілому, і в деталях. У своїй загибелі ти розписався без помилок. А динаміт я підібрав на тому тижні і закопав у тайзі. Закопані і динамітники, всі п'ять.

Заметушився самурай біля корча і тихенько завив високим фальцетом.

— Ну, годі вертітись,— у голосі Глушака чути суворість.— Спокійно! Стріляю!

П'ять днів шукав потім Глушак останнього диверсанта.

Пейзажі змінювалися по долинах, сопках і узгір'ях легендарного Примор'я, один

від другого глухіший і таємничіший. Немає нічого в світі, схожого на це побережжя.

Тільки на шостий день, дослідивши тайгову ріку, звірині й мисливські стежки, помітив Глушак вдалині людську постать. На одну лише мить крихітна, не більша за муху, майнула вона перед ним і зникла.

Зникає й Глушак у тайговій хащі.

Вийшовши з-за стовбура могутнього кедра, Глушак зупиняється, до краю зосереджений і чіткий. Перед ним невелика зимівля, яких чимало розкидано в нетрях Примор'я. Це темний дерев'яний зруб з плоским земляним дахом, що поріс травою і мохом. Ніяких слідів перебування людини — все так заросло, переплелося навколо. Тиша.

— Зараз увійдемо й уб'ємо,— думає вголос Глушак, приготувавшись до дії.

Хто буде тут убитий? Ніби нікого немає і всередині зимівлі. Ні, є або, в усякому разі, хтось був: ось звірині шкіри на стіні, ось мисливське знаряддя, ось голова ізюбра з гіллястими пантами, ось рушниця. Обережно... Ось двері...

Раптом двері з тріском розчиняються від удару ззовні.

— Виходь! — грізно гукає Глушак.

В чорному отворі на порозі зимівлі швидко з'являється з берданкою в руках Худяков, ровесник і друг Глу-шака, мисливець і звіровод. Від несподіванки обидва зблідли. Одночасні схвильовані вигуки.

Глушак. Василь?! Ти?.. Стій!..

Худяков. Степан? Стій, стій!..

Глушак. Господи, трохи гріха на душу не взяв!..

Худяков. Степане Михайловичу! Ну що ти, що, що, що?

Глушак дивиться на друга з дуже складним почуттям задоволення, суму і співчуття і говорить наче у відповідь своїм думкам і міркуванням:

— Так, старію... Не те вже око... Скажи, ти нічого тут не помітив?

— Ні.— Худяков витримав пронизуючий погляд Глу-шака, але в цій короткій глухій відповіді Глушак відчув щось на зразок: "Ні, не скажу вже я тобі правди. Ніколи вже не скажу". Глушаку стало сумно.

Пропустимо дальші запитання і відповіді двох старих, перевірених довгими роками, майже чи не з дитинства, друзів. Прислухаємось ще раз до першого запитання. Ось вони обидва стоять перед нами пліч-о-пліч, один з маузером, другий з берданкою — тайговики. Як багато спільного було в них. Вони не тільки думали, навіть говорили одними словами.

— П'ятдесят літ нашої дружби прошуміли в тайзі, як один день. І щодня дивлюсь, і не надивлюсь, і все питаю себе: чи є ще на світі така краса і такі багатства?

І обидва відповідають разом:

— Ні! Такої краси і таких багатств немає на світі. Глушак. Скажи мені, друже, ти нічого не помітив? Худяков. Ні.

Що робити Глушаку? йти?

І ось Глушак іде... Але й відходячи, він зупинився ще раз кроків за півтораста і ще

раз гукнув своєму другові:

— Василю Петровичу! Пам'ятаєш нашу юність? Ще хлопчиками!.. Я убив тоді п'ятого тигра і врятував тобі життя. З того часу гольди прозвали мене Тигровою Смертю. Пам'ятаєш?

— Пам'ятаю!

— Так ось, цими днями прилітає з Москви мій син. Він пише, що десять тисяч кілометрів — це вже близько! Ми вже близько, Василю Петровичу! Пробиває молодь до океану новий шлях. А на березі, де я того тигра... пам'ятаєш?., будується місто Аероград! Він пише, що це місто визначить наше життя на Тихому океані. Отже, скажи мені ще раз — ти не помічав тут чужого чоловіка?

— Ні,— глухо відповів Худяков.

— Спасибі, друже! Проща-а-ай! — доноситься з тайги голос Степана Глушака і зовсім уже здалека ледве чутно: — Кидай хутір, Василю! Не хуторянські часи! Загинеш!

Луна йде тайгою:

— Заги-и-неш!

Постояв Худяков і мовчки пішов у зимівлю. Важке передчуття непоправного охопило його. Оглянувши мовчки тайгове своє житло — адже воно не порожнє,— важко опускається звіровод на лаву, спершись головою на широку долоню, і, закривши очі, застигає в роздумі над своєю долею. Як розвела вона його з другом! Не бути вже добру: в темному кутку за спиною стоїть шпигун-самурай.

Залишмо зрадника і диверсанта в їхнім лігві. Спробуємо проникнути в ще глухіші тайгові сопки. Піднімемось у верхів'я Сіхоте-Аліню. Перед нами за поясом сопок океан, позаду дванадцять тисяч кілометрів Старого Світу. Навколо дрімуча тайга. Це найвіддаленіші нетрі, не схожі ні на що в світі, звірині заповідники, ті місця, куди, як говорили в старі часи, і ворон кісток не заносить і куди занесла людей колись, ще до Великої Жовтневої революції, темна сектантська непримиренність.

Перед нами відірване від світу старовірське село Улунча. На паперті вбогої церковки кілька десятків мисливців, звіроводів і тайгових золотошукачів слухають проповідь старця. Висхлий від літ і постів ветхий старець, в замшевих штанях і довгій полотняній сорочці, з священницьким восьмиконечним хрестом на грудях.

Незважаючи на похилий вік, він дуже рухливий і сповнений якоїсь фанатичної пристрасті. Уже двадцять п'ять років він спить у дубовій домовині і три роки читає молитви, майже не вилізаючи з дупла старого ільма, де в нього є друкарська машинка, на якій він вистукує свої грізні звернення й відозви до пастви.

Потрясаючи хрестом, він уже оволодів увагою темної своєї пастви. Всі слухачі перебувають у дуже нервовому напруженні, ніби чекаючи наближення чогось надзвичайного.

— З висоти Сіхоте-Алінського хребта,— віщає проповідник різким сектантським голосом,— від верхів'я тайгової ріки Бикина пророкую на північ, на захід і на південь: червона зоря згине від східного вітру!..

Все це так несхоже на нашу дійсність, що здається інсценіровкою якоїсь безглуздої п'єси, і проповідник, і пантовщики, і бородаті звіробої в замшевих куртках* і їх схильні до кликушества жінки, і озброєні підлітки...

— Бачу війну з Японією! Бачу загибель червоного диявола! О прийди, білоземелля, прийди!..— вигукує старець, черпаючи своє марення зі сфер явно міжнародного характеру.

Раптом з тайгового мороку на ледве помітній стежці з'являється двоє молодих старовірів. По тому, як вони поспішають і як схвильовані, видно, що це не випадкові перехожі. Це вісники.

— Шабанов! Шабанов іде!..

— Шабанов! — гукнув один з них, вимахуючи вінчестером.

Юрба заметушилась. А дві жінки з переляку обнялися і, притулившись щока до щоки, вперли свої погляди в тайгу: їм страшно дивитися на Шабанова.

Ось він іде, зловісний Аникій Шабанов. Одяг подраний, ічиги розтоптані, видно, довго бродив в тайгових глибинах змучений і пристрасний старовір. Незважаючи на сліди віспи, обличчя красиве, але нема вже в обличчі ані рисочки добра. Рухи швидкі і легкі, але немає в них благородства. І погляд, і голос — все в ньому незвичайне, але загублене, зречене: це відступник.

— Во ім'я отця, і сина, і святого духа!

Коли він вимовив ці слова,— гучно, погрозливо і безжалісно,— запала гнітюча тиша. Всі завмерли. Чути, як дятли довбають сухі дерева.

А він знімає шапку, витирає піт з обличчя, і важко й голосно зітхає.

Звідки з'явилась, скільки сот кілометрів пробиралася лиха людина по ярах та узгір'ях? В її пташиних фанатичних очах палає злість.

— Звідки ти? Де жив ти десять літ? — питає понурий старовір Могилін.

Шабанов. В Маньчжурії! Маньчжоу-Го. Звідти до вас і промову держу.

Могилін. Ну, говори.

Шабанов. В Хабаровську, де був проходом я таємно днів три-чотири, читав я, братіє, газету на паркані. Газету "Правда"! Поплив паркан перед очима і натовп... Тоді її купив за п'ять радянських копійок... І "Правда" випала з моїх рук. Вона була про нас. її кричало радіо. Хрипіло мені в голову! В потилицю! В груди: "Де старовіри? Куди повтікали куркулі?"

Перелякався кінь і вихром на дорогу. Шлагбаум падає... Дивлюсь — вагонами вже наших родичів антихристи везуть на захід і на захід, з дітьми й старими!..

Шабанов замовк і облизав пересохлі, запалені губи. Він чекав відповідного вибуху обурення і протесту. Але вибуху не сталось. Один лише старий проповідник порушив тишу:

— Горе! Горе...

Шабанов в тривозі оглядає юрбу.

— Мовчите?.. Де Никодимов? Де Петров? В землі!.. Де підпільні офіцери, господи Христе?! В ліспромгоспах усіх спіймали! З промислів колгоспних, мов цуценят, за вуха

— і амінь... Повстання!!!

Гробова тиша. Ніхто не підхопив полум'яного гасла. Що йому робити з проклятим селом?

— Мовчите? Де брати Кудіни? Силаев? Де Шарапов?.. Шарапова Онисія?

6 1649

81

О н и с і я. Я.

Шабанов. Вдова!

О н и с і я. Рятуйте! Рятуйте!

Голоси. Тихше! Тихше!

Шабанов. Гликерія Силаева!

Силаева. Ах!

Шабанов. Вдова!.. Вдова Марфа Кудіна! Марфа гірко затужила. Шабанов. Кудіна Фекла!

З страшним стогоном падає Фекла на землю. Загинуло життя.

Шабанов. Марія Кудіна!

Марія. Вдова?.. Брешеш!.. Брешеш... Благаю, — скажи, що ти брешеш!

Шабанов мовчки дістає з-за пазухи й кидає Марії шапку вбитого чоловіка.

Ловить шапку Марія і, притуливши її у відчаї до грудей, повільно падає на землю.

Шабанов не може признатися, що він, диверсант, загубив їх чоловіків в перестрілці, а сам ледве врятувався з двома японцями.

— На їх тіла натрапив випадково, бредучи сорок один день в тайзі.

М о г и л і н. А делегати як? Японці-самураї?

Шабанов. Самураї? Не знаю... удвох їм не дійти сюди. Вожаків перебив Глушак — Тигрова Смерть.

Ночувати Глушак зайшов у затишну фанзу до свого давнього друга китайця, якого вся округа звала Іваном Івановичем. Давно колись, ще до революції, тікаючи від злиднів, забрів Іван Іванович сюди з Південного Китаю в пошуках жень-шеня та так і лишився. Був з Глушаком у партизанах, нову сім'ю завів. Глушак любив Івана Івановича за ясний розум і душевну чистоту. Іван Іванович полював на колонків, барсука, білку та іншу дрібну тайгову дичину. Глушак, навпаки, уникав дрібноти. Об'єктами його полювання були кабан, ізюбр, ведмідь. Але головною пристрастю було полювання на тигрів. Про них він любить згадувати.

— Так. Немає в світі нічого сильнішого за людину,— тихо говорить він Івану Івановичу, гріючись біля вогню.— Навіть ось тигр, наприклад, і той не може дивитись сміливій людині в очі. Скільки разів, бувало, пам'ятаю, зареве, плигне на тебе, наче чорт, і в двох кроках на секундочку зупиниться. Обов'язково. Ну, тут, звичайно, його й стріляєш. От яка сила у людини в очах!

— Мабуть, страшно? — питає онук Івана Івановича, хлопчик Сяо, або Саша, що лежить в кутку на теплих канах.

— Ні. Страшно людини. Людина хороброю стала. Так і пре, піди лови.

— Боїшся?

— Та ні...

— Ні, боїшся. А я б йому як дав би та як дав би! Боягуз ти, а ще здоровий!

— Ну, добре, добре, спи,— лагідно сказав Глушак і, поклавши Саші на плече широку свою руку, замислився. Сяо дивився на Глушака захопленим поглядом.

Примор'я заглибилось у ніч. Тайга живе своїм нічним життям.

Тихо у глухій Улунчі. Тільки в деяких хатах і коморах чути плач. Скільки недобрих вістей приніс у село старовір Шабанов! Ось він підходить, нарешті, до своєї хати. Перелякана і стривожена дружина замучилася, так довго ждучи його. Ось він... Загавкали пси, стукає в сінях, відкриваються двері.

— Оникій!.. Приїхав? — зітхнула дружина.

— Приповз! — Шабанов підходить до стола і важко сідає на лаву. Діти з острахом дивляться на батька. Вони його майже не пам'ятають. І жінка ледве впізнала його.

— Приїхав... На чому? Звідки?! Біг, наче злодій, минаючи міста, колгоспи, лісні промисли...

Шабанов розгинається, обводить кімнату блукаючим поглядом, ніби дивуючись, що він вдома. Від цього погляду дітям стає страшно, і вони притискаються до печі в кутку. Шабанов говорить увесь.час сам з собою, оглядаючи запущене своє житло і свій проклятий шлях.

— Звіриною тропою три ночі повз я до моря: колгосп!.. І хто? Корейці-риболови... Злість кипить, кипить, кипить... Язик сухий... Води!

Дружина подає йому кухоль з водою. Він виплеснув воду. Кухоль падає на підлогу. Перелякалися діти. Важка туга навалюється на Шабанова в хаті. Наче хата вже не та. Не його наче хата. Немовби щілини в стінах з'явились, і дах наче вітром ось-ось знесе.

Упирається руками об стіл, і навіть стіл уже не той. Що це?

— Земля кругла і крутиться. Чуєш? Крутиться! Бога немає! Жінки в штанях! Литки голі! Музика в тайзі!.. Тайговий звір біжить, біжить... Залізниці, вибухи... Ліс рубають праворуч, ліворуч, все ближче, ближче! А на кордонах армія — трактор в трактор! Орють, орють більшовики, співають!

Важка пауза. Що може сказати дружина на ці незрозумілі слова? Що з ним? П'яний? Чи не збожеволів, господи прости? Раптом, швидко скочивши, він повертається до дружини.

— Убий дітей! Вони вже не наші...

Заступає дружина дітей і в жахливому мовчанні дивиться на свого злочинного чоловіка. А він стоїть побілілий від шаленого внутрішнього вогню, і здається він їй привидом, лихим сном, що довго гнітив її темну душу. Вона жахається.

В домі Глушака урочисто. У невістки Юлі, народної вчительки, народився син. Він косоокий, тому що у матері красуні Юлі теж косі очі. Вона кореянка.

У білому вбранні на білій постелі на фоні світлої стіни сидить молода щаслива мати, тримаючи немовля. Всі сусіди любуються нею, наче картиною. Вона справді схожа на азіатську мадонну. Від її юного образу, чистого й одухотвореного материнством, віє

такою радістю, що вся кімната світиться і сяє, і все, що є в домі, виглядає якось святково. Народивши дитину, вона ніби сама народилася знову, і все навколо неї оновилось.

Чи думає льотчик Володимир Глушак, яка радість чекає його вдома в тайзі? Мабуть, ні.

Він пролітає над тайгою, над широкими ріками. Шлях далекий. Немає в світі держави, де такі величезні були б путі-дороги.

Ось вривається Володимир у хмари, ось виринає, знову і знов пірнає і валиться в повітряну яму.

Далекосхідна тайга проноситься під літаком тисячами кучерявих сопок.

Ось нові тисячі сопок, і знову ріки, і лісові пожежі, і де-не-де галявина, і паді, і знову зелені оксамитні сопки.

Блискає попереду на сході Великий океан... На колінах у матері тихо позіхає ще без імені синочок.

Тихо співають дівчата — подруги матері. Гості вигадують ім'я маляті, кожен по-своєму. Кореянка говорить:

— Назвемо його Кім.

Гольд, мисливець, приятель Глушака, пропонує друге красиве ім'я:

— Назвемо його Дерсу.

— Назвемо його Ван-Лін,— говорить, посміхаючись, китаянка.

Старий Глушак розчулений. М'яко посміхаючись, дякує гостям.

— Дуже добре. Дуже добре. Спасибі. Назвіть мого внука Павлом. Партизанське наше ім'я.

Спить на руках біля самого материнського серця Кім-Дерсу-Ван-Лін-Павло.

Раптом відкриваються двері, і зовсім несподівано входить його молодий батько. Це льотчик Володимир, пісні якого ми чули серед хмар над Азією.

— Здрастуй, моя люба!

Підходить до дружини, обнімає й цілує. В домі радісний переполох.

— Здрастуй! Яким вітром, яким чудом ти тут?

— На Чукотку летимо, в Анадир.

— Чого?

— Зараз, зараз...— Володимир ще раз цілує дружину, дитину, батька з матір'ю. І раптом, відчувши величезну втому, сідає на край постелі.

— Зараз... Зараз все розкажу...

— Та він заснув,— дивуються гості.

— Він спить уже. Глушак до гостей:

— Тихше. Прошу вас. Він справді спить.

Тихо. Вечір. Спить тайга. Співають десь далеко, ледве чутно. На тайговій галявині біля літака вартовий. Глушак з сусідом Паком сидять біля хати на ослоні.

Пак. Так, Степане, пролетіти десять тисяч кілометрів — це...

Глушак. Це набагато трудніше, ніж одному йти на шістнадцятипудового кота...

З тайги, що починається зразу ж за маленьким городом, виходить китаєць Ван-Лін, середніх літ, сухий, невеликого росту, скромний, тихий чоловік. Давно вже погнали його злидні з Китаю. Не одну тисячу кілометрів сходив він у російській тайзі в пошуках кореня життя — жень-шеня. Так, як і Іван Іванович, знайшов він тут дружбу і нове товариство. Був у партизанах, працював у загонах по боротьбі з бандитами та диверсантами. Слідопит першокласний. Глушака поважає, як рідного батька.

— Степане, лихі люди з'явилися в тайзі. На душі у Ван-Ліна неспокій.

— Степане, вони йдуть від Імана, Хора, Фудзіна. Степане, вони ідуть з рушницями і не стріляють...

Глушак. Еге. І йдуть вони не за рухом звіра. Вірно?

Ван-Лін. Ти все знаєш, Степане. Ти вже стріляв їх мало-мало... Твої сліди я бачив біля фанзи Худякова.

Глушак. Хвалю. Сліди, справді, мої. Як поживає мій друг?

Ван-Лін. Твого друга немає. Твій друг пішов у тайгу з чужим чоловіком... (Схвильований Ван-Лін починає показувати, як зникають у тайзі недобрі люди). Два сліди. Помічаєш! Один слід — друг. Другий слід — ворог...

Глушак (відповідаючи своїм думкам). Ось як. Це він даремно. Це дуже погано, ай-ай-ай... Завтра, Ван-Лін, ти підеш по слідах і на деревах рубай насічки. Зрозумів? Ми підемо слідом.

Літак на галявині яскраво освітлений вранішнім сонцем.

Володимир прокинувся. В хаті весело, радісно. Тільки мати зажурилася. Вона бачить сина більше у снах. І цей приліт його теж здається їй сном. Здається їй, що живе її син не на землі, а в хмарах.

— На Чукотку? Де та Чукотка? І що вам там треба?

— На Чукотку летимо, мамо, в Анадир. Американський льотчик кругосвітній там зазнав аварії. Рятувати послали. От і летимо.

— А що йому треба було на Чукотці?

— Політ, кажу, задумав навколо світу. Та на Чукотці сів. А ми поспішаємо тепер до нього.

Мати. Ну, а куди ви його привезете? Володимир. В Америку, додому. Ось яке наше життя.

Мати. Подумати страшно, яка далечінь. Володимир. Ні. Тепер усе близько стало. Світ зменшився, мамо.

Мати. Не страшно? Володимир. Ні.

Глушак. Страшно людини. Людина страшна стала. Пак. Ось це правда.

Володимир (до батька). Що? Бродить звір?.. Пак. Два самураї.

Глушак. Один. Другий вже заспокоївся.

Дружина Глушака (з докором). Заспокоївся.

Глушак (до дружини). Та помовч ти... Одним словом, ваше діло—повітря, наше — земля. Ван-Лін ось прийшов... Лихі люди з'явилися в тайзі.

Входять сусіди, в минулому партизани: Іванов, Щербань, Максимов.

Веселий Щербань підходить до Володимира, сміючись розкотистим басом, міцно й довго його обнімає:

— Здоров!

— Здоров!

— Ну, як воно там?

— Де?

— В небі!.. Дивлюсь з тайги — літак пливе в небі. Ну, думаю, Володя. Так і є. Здоров ще раз! Розказуй про міжнародне становище.

— Встигнеш.

— У нас тут, Володю, своє становище. Бродить міжнародний звір у тайзі.

Максимов слухає, думаючи про щось своє, що хвилює його, і, ніби відповідаючи на власне запитання, багатозначно промовляє:

— Та-ак!

Глушак. Що так?

Максимов. Худяков пішов з хутора. Не зустрічав у тайзі?

Глушак. Зустрічав.

Максимов. Дивись, Степане. Недобре затіяв Худяков. (До Володимира). Ти пам'ятаєш Худякова? Почуваю...

Глушак. Кинь ти свої підозри. Худяков — мій друг. Максимов. Ну й що ж?

Глушак. Худякова я знав, коли ти ще без штанців під стіл бігав.

Глушак згадує зустріч з Худяковим, своє останнє побачення з другом.

"П'ятдесят літ нашої дружби прошуміли в тайзі як один день. І щодня дивлюсь, і не надивлюся, і все питаю себе: чи є на світі ще така краса і такі багатства? Ні, такої краси і таких багатств на світі немає".

Це говорили вони, стоячи поруч. "Чи може бути? Ні, не може бути..."

Щербань. Все може бути, Степане.

Глушак. Тобто?

Щербань. Я кажу, на жаль, все може бути... Як не говори — факт наявний: на шляхах до Аерограда в сопках чужий динаміт і чужі люди... Що ти скажеш?

Глушак встає з-за стола з виглядом людини, завжди готової до дії. Говорить спокійно, діловито:

— Що ж казати? Чужі люди, справді, є. Будемо діяти. Командуй, я готовий вести...

Вирядивши сина, Глушак озброєний стояв перед дружиною. Перед тим як попрощатися, він завжди підходить до неї з винуватим виглядом, знявши шапку і намагаючись здаватися в усьому з нею згідним, промовляє одну й ту ж фразу: "Ну, прощай, стара!"

Дружина маленька, худорлява і доволі сварлива жінка. Поруч з нею він здається велетнем. Дивлячись на велетня знизу вгору і пронизуючи його гострими очима, вона звичайно відповідає так, що чути навіть сусідам:

— Прощай! Молодий у небо, старий у ліс. Іди, стара лісова собако! Іди... Хай хоч на цей раз старовіри проб'ють тобі голову!

Глушак добродушно:

— Господи, нащо я на цій тигрі женився?

Щербань прощається з дружиною інакше. Озброєний як належить, він заходить у свою хату з товаришами і так міцно обнімає свою подругу, сміючись при цьому громоподібним басом, що їй нічим дихати:

— До побачення, дорогесенькаї Дружина, плачучи на грудях:

— Уб'ють.

Щербань. Не вб'ють... пташечко! Не вб'ють!!! Чути ще в сінях його розкотистий бас.

Іванов прощається з дружиною звичайно, як і більшість з простих людей, що йдуть на війну. Бере сина на руки:

— Ну, синок...

Пак прощається з дружиною зовсім просто. Він повертається до неї вже на порозі і, виходячи, промовляє спокійно:

— Я пішов!

В тривозі підбігає до вікна дружина Глушака і, дивлячись у далечінь, прислухається до пісні. Це вони вже співають.

Невеликий загін озброєних колгоспників виходить з села в тайгу:

Нам нынче сказали ветра с океана,

Что видели ночью врага,

"Вставай, партизаны, вставай, партизаны!" —

Нам нынче пропела тайга.

Мы малых детишек оставили дома, Мы руки пожали братьям, Мы обняли жен и пошли по знакомым, По старым таежным путям.

Зникають в тайзі. Пісню ще чути, а потім вона завмирає.

В тумані Берінгове море. Анадирська сопка. Сніжна рівнина Чукотки. Сніжні горби.

На рівнині понуро стирчить літак. Кругосвітній льотчик гріється гімнастикою. Патефон грає на снігу. Пливуть химерні тороси в Берінговій протоці. Льотчик чує гул літака. До нього наближається наш літак.

Біжить на лижах веселий чукча Коля. Він біжить уже кілька днів на південь. Він поспішатиме до самого кінця картини, то з'являючись на безмежних своїх білих просторах і в тайзі, то зникаючи в сопках...

У далеких нетрях Уссурійського краю, на околиці маленького села Улунчі, біля дерев'яної дзвінички, розносячи смуток і тривогу, бевкає дзвін. Дзвонить старий попик, білий, як лунь, і темний, як тайгова ніч.

Іде, прислухаючись, Ван-Лін. Зупиняється. Ховається за дерево. Чути дзвін. Ось куди привели його сліди.

Проходить група озброєних.

В темній старовірській церкві, що навіває спогади про давноминулі часи, співає старовірський хор:

Спасите, погибаем, спасите, погибаем, погибаем!

Старий святоша широко хреститься, б'ючи земні поклони. Моляться жінки.

В старовірській хаті збентеження. Жінка просить чоловіка:

— Не йди, страшно мені, страшно… Плачуть жінки в другій хаті.

В третій, закуреній, темній хаті юнак повстав проти батька:

— Не піду! Недобре діло задумали, батьку!

Батько піднімає рушницю. Секунда — і станеться злочин. Дівчина кидається до батька і повисає на зброї з криком:

— Батьку… Бога ради!

Біля сотні озброєних мисливців-старовірів товпиться коло тайгової дзвіниці. З розкритої церковки доноситься тужливий спів:

От множества содеянных нами прегрешений. От множества содеянных нами прегрешений! Мно-же-ства, мно-же-ства!

Стоїть запалена помстою Марія Кудіна з рушницею. Біля дзвінички перед юрбою з'являється Шабанов.

Напружений до краю, пристрасний. В очах похмура одержимість. Голос владний, хриплий, його бояться всі — чоловіки і жінки. Він діє на них майже гіпнотично.

— Чули?! Багато видано новою владою постанов, яких нам, старовірам, виконувати аж ніяк не можна! Яка дається народу наука і чому навчає? Чаклуванню, танкам, співам. І куди веде? До диявола! Нам, християнам, соромно й страшно про це говорити, а не токмо робити. І ось через ці обставини нам здалося краще з звірами в лісах жити і всяку нужду терпіти, ніж в містах або червоних селах під владою диявола. Доколе?

В усьому його єстві стільки палкої образи, злості і темноти, що, здається, одна лиш смерть уже погасить дивовижну пожежу в його пропащій душі.

— Доколе??! Загальне мовчання.

Один тільки голос почувся з юрби, боязкий, невпевнений:

— Страшно армії, сам казав… Шабанов. Страшно?! Кому це страшно?! Старій жінці здається, що треба всім мовчати, щоб

не видати свого існування грішному світові:

— Живемо вісім років із звірами, і ніхто-ніхто про нас не знає. Тихше, голубчики, тихше…

Шабанов. Тихше! Жаба…

Невелика група темних, нічого не розуміючих хлопців у повній нестямі. Якийсь внутрішній голос юності підказує їм: тут щось не так. Не з добрим наміром з'явився цей Шабанов. його вже давно вважали мертвим.

Шабанов (піднімається на східець вище, щоб бути виднішим і чутнішим, увесь подається вперед). На цьому місці… Ось нижче, на березі океану, закладають дияволи місто! Сьогодні, завтра!..

— Чули! Аероград! — гукають юнаки.

Один з них підбігає з натовпу до Шабанова і, відважно ставши поруч з ним, звертається до старовірів. В дзвінкому юнацькому голосі надія:

— Аероград! Життя! Братці, жити хочеться!.. Попрацюємо, братці!

Шабанов б'є хлопця кулаком і збиває його з ніг. Зойк дівчат. Ще якийсь крик здаля,

і шум, і рух. Люди обертаються і застигають здивовані. Стоїть самурай, нагло торкаючись рукою свого меча, а за ним, трохи позаду, старий друг Глушака — звіролов і мисливець Василь Худяков.

Повільно, з театральною картинністю підходить самурай до попика і, роблено хрестячись, цілує хрест. Старовіри ахнули.

Марії Кудіній хочеться спитати самурая про загиблого чоловіка. Вона розкрила вже рота. Затисли рот Марії Кудіній.

Це помічає самурай і повільно проходить серед старовірів, вдивляючись з загадковою робленою посмішкою в кожне обличчя.

Все це бачить Ван-Лін з тайги.

Самурай почуває, що він справив належне враження і що можна далі продовжувати гру в цьому стилі... Говорить повільно, з акцентом:

— Розійдіться по домівках. Завтра я буду троски говорить.

Ніч. Спить старовірське село.

В океані пливе підводний човен. Тиша в тайзі. В тайговому загоні олені, ізюбри. Біля оленів, спершись на загороду, стоїть Худяков, в очах і постаті туга. Все чуже йому тут — і старовіри, і японець. Що ж привело його сюди? До нього підходить самурай. Худяков, показуючи рухом голови на оленів:

— Ось таких, ваше благородіє, сімдесят п'ять голів відібрали, власних, кревних, і причепили ярлички. — Важко зітхає.

Самурай повільно іде за загородку в тайгу, і, переконавшись, що ніхто його не бачить, виймає з чорних піхов блискучий свій меч, і починає робити дивну гімнастику. Він здається тут зовсім неправдоподібним, ніби звалився з іншої планети.

Світає. Глушак веде бійців тайговою стежкою.

Ведмідь зникає у виноградних хащах.

Зникає табун плямистих оленів.

Біжить ізюбр.

В цей ранок тривога в старовірському селі зросла до краю. Багато хто не склепив очей у цю ніч. Готові до безумного вчинку, стоять одурманені старовіри перед хатою Могиліна, де ночував диверсант. Вдова Марфа Кудіна чує голос Сави Могиліна:

— Сьогодні вночі не спала тайга — ні людина, ні звір.

Старовіри стоять перед самураєм. Могилін, широкоплечий лісовик п'ятдесяти літ, з глибоко запалимд очима, з обличчям, порослим бородою, до якої не торкалася бритва, явно вже очолює якусь групу.

— Тайгова земля горить під. нами помстою. Візьми нас, вислухай. Ось делегація до японського царя. (Жест в бік п'ятірки темних старовірів).

Самурай вдає спокійного. Наче забувши, що він маленький шпигун, продовжує говорити з пихою, з перебільшеною значимістю, як у поганому театрі:

— Не треба. Надто пізно. Це... пізно. Через тиждень з Уссурі наступають на Примор'я слухняні мікадо офіцери. Вам діяти пора звідси самостійно.

— Страшно армії,— чуються невпевнені голоси старовірів.

Обличчя самурая розпливається в роблену посмішку. Ця посмішка, яка свідчить про що завгодно, тільки не про бажання сміятися, справляє на натовп відповідне враження.

— Так, так, так,—з незрозумілою інтонацією говорить самурай.— Армія сильна. Армія хоробра. Армія вмирає в перших боях і поповнюється селянами, вами. (Виразний погляд в бік Шабанова).

Шабанов зрозумів знак.

— Струнко!.. Рівня-айсь!..

Самурай бачить, як, брязкаючи зброєю, підтягуються, вирівнюються старовіри. Десь затужила вдова. Ще один погляд самурая, хтось погляд перехопив, побіг, крикнув— не чути вдови.

Шабанов готовий уже до дії. Він хутко стає перед шеренгою старовірів. У голосі і різких рухах маніакальна рішучість:

— Не людям служимо, богові! Радіостанцію в Кху-цині заберем завтра і сповіщаємо від океану світові про кінець революції. Колгоспників і комісарів, їх дітей і жінок — на кіл, в огонь і воду, поки не загинуть!

Раптом з тайги почувся дзвінкий голос:

— Не треба... не треба!..

Ван-Лін підходить до старовірів. З ясною посмішкою підлітка, йому хочеться сказати старовірам щось радісне, приємне, несподіване. Він почуває себе добрим вісником.

— Не треба ходити… не треба! Тут вбивати будем. Підійшовши до старовірів, він несподівано сідає на

землю і починає розкладати перед собою патрони:

— Спигуна-диверзанда убивать будем… Шабана убивать будем.

Шабанов приголомшений.

— Хто це?.. Худяков. Гепеу!

Ван-Лін (з посмішкою показуючи рукою на груди). Колгоза! Гепеу мало-мало… Партизани близько єсть. Степана близько.

— Глушак! — почулися вигуки. Раптом над тайгою зашумів літак.

— Глушак!!

Розбігаються старовіри хто куди, Шабанов, Худяков, самурай.

А з тайги вриваються в село партизани. Самурай зникає в хащах.

Доганяє Ван-Лін самурая в тайзі.

Схопились. Починається боротьба не на життя, а на смерть. Не розрахував Ван-Лін своїх сил, починає перемагати його самурай. Ні, таки він переміг, Ван-Лін.

Підім'яв Ван-Лін самурая і раптом почув над головою гул літака. Гукає в небо:

— Володя, Володя!

Але тут підбігає Худяков, хапає великими ручищами Ван-Ліна за шию, відриває його від самурая і, здавивши з усієї сили, злісно кричить йому в обличчя:

— Ага, попався, ідол! Здрастуй, гепеу! Напис на екрані:

ХАЙ ЖИВЕ МІСТО АЕРОГРАД, ЯКЕ НАМ, БІЛЬШОВИКАМ, НАЛЕЖИТЬ ПОБУДУВАТИ НА БЕРЕЗІ ВЕЛИКОГО ВАН-ЛІНОВОГО ОКЕАНУ!

Лежить під деревом убитий Ван-Лін. На околиці села кінчається бій. Розбігаються старовіри. Бачачи поразку, Шабанов підпалює свій будинок. Швидко пробігає самурай з своїм музейним мечем.

Шабанов плигає з двору через загороду, але в цей час його доганяє куля молодого старовіра.

Упав на землю смертельно поранений Шабанов, пробує встати.

Зводиться і, розпростерши ослаблі руки, блідий, з пересохлими вустами, хрипить в небо:

— Господи, прийми душу новопреставленого раба твого контрреволюціонера Аникія!

Падає мертвий.

В цей час Максимов помічає Худякова.

— Худяков! Хлопці, Худяков!.. Вогонь!

Кинулись партизани до Худякова. Навперейми їм Глушак.

— Стійте! Стійте! Не смійте стріляти! Зупиніться! Партизан Іванов. Приятеля побачив?.. Максимов. Не маєш права захищати! Глушак. Я права не вчив, а право чую мозолями... Підходить з маузером до Худякова. Чи думав він хоч

раз у житті, що доля зведе їх, що доведеться учиняти над другом грізний суд? Ніколи.

— Ходім, Василю, мені соромно.

Худяков нагинається, хоче взяти кинуту рушницю.

— Рушниці не треба,— говорить Глушак, не дивлячись на Худякова, і повільно йде в тайгу, а за ним, наче зачарований, плентається Худяков.

Ідуть вони довго серед кедрів, ільмів і дубів. Перейшли маленьку річку вбрід.

Глушак мовчить. Він сповнений скорботи. Зараз відбудеться суд, і він залишиться без друга. Фактично, друга вже нема. Довго боровся Глушак з своїми сумнівами, підозрами, але старий друг ще був живий. Навіть сповіщення Ван-Ліна не до кінця похитнуло його. І тільки ось зараз відчув старий мисливець, що він одинокий в цьому зеленому океані. "Худяков... п'ятдесят літ дружби, ай-ай-ай..."

Зовсім спустошений і, наче загубивши притягнення землі, плентається Худяков за Глушаком, розставивши руки, розчепіривши пальці і подавшись злегка головою вперед, не зводить очей з його потилиці. Здається, що він не бачить вже нічого перед собою: ні друга, ні тайги, ні річки, ні неба.

Але ось зупиняється Глушак. Чому тут? Чи краса місця, чи тиша яру, чи тайговий затишок? "Мабуть, що тут",— думає Глушак, оглядаючи падь і вкриті мохом кедри, що звелись велетенськими стовбурами вгору.

— Прощай!

Це слово Глушак промовив не зовсім твердо. Щось затремтіло в його голосі.

— Прощай,— тихо і глухо промовив Худяков. Віддаль між ними кроків дванадцять.

Тиша. Навіть

верхів'я кедрів застигли. Ні птиця не пролітає, ні звір не шелесне.

Глушак зводить гвинтівку і звертається до глядачів (до апарата):

— Убиваю зрадника і ворога трудящих, мого друга Василя Петровича Худякова, шістдесяти літ… Будьте свідками моєї печалі…

Худяков… останні секунди…

Вдивляючись у Глушака, потім праворуч і ліворуч, він починає інстинктивно чепуритись величезними своїми руками, шарити по грудях, по животу, по боках, потім, коли Глушак підняв гвинтівку й почав цілитись, він голосно й протяжко загукав, оглядаючись:

— Ого-го-го-го-о!.. Луна пішла тайгою.

Перед тим як вистрілити в зрадника, Глушак раптом промовляє одне слово таким тоном, наче в останню фатальну мить він скинув з себе півстоліття:

— Вася…

І вистрілив.

— Мамо…— прошелестіли тихо уста. Худяков падає мертвий.

Стоїть Глушак з опущеною гвинтівкою в глибокому важкому самоспогляданні. Він посивів за ці кілька хвилин.

Потім він знайшов убитого Ван-Ліна під кедром і схилився перед ним на коліна, як перед сином або перед братом. Підняв його і поніс.

Приземлившись на галявині біля села, кидається Володимир у бік пожежі.

Бій уже закінчено. Іде перестрілка одиночок. Володимир виймає на ходу маузер, і якраз вчасно. Назустріч з старого сарая вибігає переляканий до краю диверсант.

З оголеним блискучим мечем, зловісно посміхаючись, кидається самурай на Володимира.

— Спокійніше, спокійніше, без провокацій,— Володимир бере на мушку самурая. Самурай починає відступати великими кроками, зігнувшись і вишкіривши зуби. Здається, він відповзає, поводячи мечем, міцно затисненим в обох руках. Потім, зрозумівши, що виходу нема, самурай на мить зупиняється і несподівано сідає під деревом.

Не зводячи з Володимира очей, повільно знявши верхню куртку, він дістає з кишені білу хустку і починає витирати блискучий свій меч. Потім, обгорнувши середину меча білою хусткою, він береться двома руками за обгорнуте лезо і підносить вістря меча до живота. Ще мить — і він вчинить собі харакірі.

Ці несподівані маніпуляції загнаного ворога, що начебто забув про оточення, викликають в партизанів цікавість. Підходить Щербань і, побачивши цю картину, сміється:

— Чудесний прейскурант смертей! Почив на лаврах дід Василь Худяк. Гукає в небо Шабанов. Проповідника правець ударив. І ріже сам себе японський самурай.

Раптом самурай схоплюється, вищиривши зуби, кидається на Володимира. Одним ударом збиває Володимир самурая з ніг, і той падає на спину. Володимир сідає на

нього. Не можна відмовити самураю в мужності. Сильний і пристрасний був його стрибок, але він лежить. Фанатична ненависть у вишкірених зубах, в лютому диханні, в стогонах. І зовсім мізерні, дурні слова, що знищують увесь драматизм його становища.

— Встань! Встань швидше, ти сидиш на самураї!

Володимир встає і, вибачаючись, піднімає противника. Тоді самурай подивився на нього другим, дуже дивним поглядом. В очах і голосі туга. Чи він згадав тих, що послали його, чи країну свою, чи батька й матір? Чи бажання швидкого переходу і перевтілення в загробному уявному житті, тільки видно, як важко промовляти йому свої останні два слова:

— Убий мене...

— Не смію. Боюсь, щоб не було скандалу,— Володимир іронічно посміхається, потім очі його темнішають, до нього повертається гнів. І голос його сповнений гніву.— Вбити тебе?.. Шкода, що цього не зробили робітники твоєї країни. Куди прийшов ти, жалюгідний чоловіче?

І що ти зробив тут? Підняв радянське селянство? Брешеш! Селянство — ми, а це (жест в бік глухого села) убогі рештки темноти з часів давноминулих,— це ти прекрасно знав, гадюко.

Володимир бере ворога за груди і кидає до ніг плачучих старовірських вдів.

Виходить старий Глушак з тайги. Несе на руках мертвого Ван-Ліна.

Як зримі символи, що супроводжують цю траурну процесію біля далеких берегів Великого океану, як живі знаки, що свідчать про міць духу і слави, про незаперечність грядущої перемоги нових сил над старим азіатським світом, віддаючи честь і загиблому китайському юнакові, і слідопиту, і воїну радянського Примор'я, Степанові Глушаку, що несе його, з гармонічним рокотом з'являються в небі важкі літаки. Вони летять повільно, тому що вони великі і рухаються високо. Летять трійками, дев'ятками, летять підрозділами повітряні ескадрильї. їх розділяють на екрані написи:

КАМЧАТСЬКІ, ЧУКОТСЬКІ, КОМАНДОРСЬКІ, ХАБАРОВСЬКІ, СПАСЬКІ, ВОЛОЧАЄВСЬКІ, ЧЕЛЯБІНСЬКІ, СВЕРДЛОВСЬКІ, НОВОСИБІРСЬКІ, ОБСЬКІ, ЛЕНСЬКІ, ЄНІСЕЙСЬКІ, БАЙКАЛО-АМУРСЬКІ, БУРЯТ-МОНГОЛЬСЬКІ, УССУРІЙСЬКІ, ДНІПРОВСЬКІ, ВОЛГО-ДОНСЬКІ, СИР-ДАР'ІНСЬКІ,

ЛЕНІНГРАДСЬКІ, московські, київські,

ЗАПОРІЗЬКІ.

І здається нам, наче вся молода неосяжна Радянська країна летить на крилах до океану вшанувати Ван-Ліна.

Розкриваються люки на повітряних кораблях, і тисячі парашутистів розцвітають в небі над тайгою. Партизани махають парашутистам шапками. Моряки вишикувались парадним строєм на підводних човнах. Проходять стрункі лави парашутистів до Аерограда. На високому березі біля розлогих приокеанських сосен стоять моряки під червоним прапором. Збоку духовий оркестр, мисливці, рибалки, будівельники, прикордонники. З'являється молодий чукча, залишений нами десь далеко в сніжних рівнинах.

Володимир. Хай живе місто Аероград, яке ми, більшовики, закладаємо сьогодні на березі Великого океану!

Чукча (веселий, здивований хлопець). Е-ей! Значить, міста ще немає? Я ж прийшов учитись в місто! Вісімдесят днів я йшов сюди, йшов і біг.

Всі посміхаються веселому Колі, справжньому хлопцеві з Чукотки.

Чукча сповнений радості і готовий до творчості.

— Добре. Я розумію — робити треба. Побудуємо, тоді я буду говорити. Я все потім скажу. І людей буде багато, як дерев у тайзі.

Глушак стоїть серед гостей трохи сумний від пізнання і радісний одночасно. Голос його ясний і людяний:

— Спасибі, орлята, за швидкість і за висоту. Спасибі за мужність. Сьогодні ожили мої тайгові сни. П'ятдесят літ мого життя прошуміли тут, як один день. І кожен день дивлюся, і не надивлюся, і все питаю себе: чи є на світі ще така краса і такі багатства? Ні, такої краси і таких багатств на світі немає. П'ятдесят літ мого життя бив я тут тигра в лопатку... Сини моєї Батьківщини! Бийте його в око, якщо нападе, бийте його в серце.

1935 р.